

Van: INBO Nieuwsbrief <nieuwsbrief@inbo.be>
Verzonden: maandag 15 juli 2013 14:31
Aan: Veerle Solia
Onderwerp: INBO Nieuwsbrief

Nieuwsbrief van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) V.U.: Dr. Jurgen Tack
Redactie: Koen Van Muylem en Hugo Verreycken Reacties naar koen.vanmuylem@inbo.be

In deze Nieuwsbrief:

[Een dode kip in de dakgoot!](#)
[INBO inventariseert gezonde essen in Vlaanderen](#)
[Nederlands-Belgische samenwerking bij het beheer van watercrassula](#)
[Indicatoren als basis voor het reewildbeheer](#)
[Achteruitgang van planten en hun bestuivers vertraagd in Noordwest-Europa?](#)
[Nieuw boek rond dagvlinders](#)
[Belgian Wildlife Disease Society organiseert Symposium](#)

Een dode kip in de dakgoot!

Vossen en pluimvee, het was al een legendarische combinatie. De laatste jaren komt ook een nieuwe speler in het vizier: de steenmarter. Hoewel steenmarters eerder uitzonderlijk pluimvee doden - veeleer zijn de (gouden) eieren geliefd - gebeurt het wel eens dat de kip zelf geslacht wordt. Enkele weken geleden werden we in Geraardsbergen om een verklaring gevraagd hoe een dode kip in een dakgoot terechtgekomen was. Het bleek dat een steenmarter een nest jongen aan het grootbrengen was op de zolder van dat gebouw.

De steenmarter was reeds sinds Wereldoorlog II in een kleine bolwerkregio gevestigd in het oosten van Vlaams-Brabant en het zuiden van Limburg. Halfweg de jaren 1990 kwam daar verandering in en deze verandering vertoont een duidelijk patroon. Het gaat niet, of zeker niet alleen, om een uitdijning van het oude bolwerk, maar veeleer om een nieuwe vloedgolf die Vlaanderen vanuit het zuiden en het oosten gestaag overspoelt. In dit verband wordt wel eens over 'oude' en 'nieuwe' steenmarters gesproken.

De steenmarter is dus aan een opmerkelijke rekolonisatie van Vlaanderen bezig, en dat zullen we geweten hebben. Met de komst van deze nieuwe steenmarter worden we immers ook geconfronteerd met nieuwe problemen. Zo nemen deze marters vaak hun intrek in gebouwen en zorgen daar voor schade en overlast, of bijten ze kabels en leidingen van auto's kapot. Hoe deze nieuwe vormen van schade te interpreteren vallen, en - vooral - hoe je er het beste kan mee omgaan (en hoe niet), wordt omstandig toegelicht in een nieuw INBO-rapport. Tegelijk worden enkele intrigerende onderzoeksvragen geponeerd. Zo zou het aanbieden van alternatieve schuilplaatsen ('marterbunkers') misschien wel het ei van Columbus kunnen zijn om veel schade en overlast te vermijden.

[Meer lezen? Populatie-ontwikkeling van de steenmarter Martes foina in Vlaanderen in relatie tot schaderisico's Van Den Berge, K.; Gouwy, J.; Berlengue, F.; Vansevenant, D. \(2012\) Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, INBO.R.2012.62.](#)

INBO inventariseert gezonde essen in Vlaanderen

Sinds het begin van de jaren 1990 worden de Europese essen aangetast door een nieuwe, invasieve schimmel, *Hymenoscyphus pseudoalbidus* (anamorph *Chalara fraxinea*). Deze schimmelziekte veroorzaakt vergeling en verwelking van de bladeren, vroegtijdige bladval, verkleuring van de bast en bastscheurtjes, scheut-, twijg- en taksterfte en soms sterfte van de volledige boom.

Sinds de eerste vaststelling in Polen heeft de ziekte zich de laatste jaren over grote delen van Europa verspreid. Ook in Vlaanderen is de ziekte sinds kort alomtegenwoordig. Hierbij stellen we vast dat zowel jonge als oudere bomen aangetast worden, maar dat jonge boompjes sneller afsterven.

Opvallend is echter ook dat een, weliswaar beperkt aantal bomen, geen of minder ziektesymptomen vertonen. Dit kan wijzen op het bestaan van ziekteresistente essen. Onderzoekers aan het INBO zijn daarom gestart met het inventariseren en selecteren van essen zonder ziektesymptomen in Vlaanderen. In de eerste plaats worden de essen opgevolgd in de door het INBO aangelegde zaadtuinen van autochtone essen. Daarnaast werd in 2004 in het kader van een Europees onderzoeksproject een veldproef aangeplant met 5400 essen afkomstig uit 50 Europese herkomsten, waaronder de Belgische erkende herkomsten Hoge Bos, Rosée en Aisances. Ook hier zal gezocht worden naar mogelijk ziekteresistente herkomsten en/of individuele bomen. De geselecteerde essen zullen via ent vermeerderd worden en samengebracht in een nieuwe zaadtuin. Als controle zal de ziekteresistentie van deze bomen vervolgens onderzocht worden via kunstmatige infectie met de essenschimmel.

Dit onderzoek gebeurt in het kader van een Europese COST actie "Fraxback": 26 Europese onderzoeksinstituten werken samen aan een actieplan om kennis over de essenziekte te verzamelen en uit te wisselen, internationaal onderzoek op te starten en acties te ondernemen voor het behoud van de gewone es in Europa.

Wil je meer weten over de symptomen en de verspreiding van de essenziekte in Vlaanderen surf dan naar <http://www.inbo.be/docupload/4707.pdf> en [4727.pdf](#)

Marijke Steenackers

Bart De Cuyper

Terug

Nederlands-Belgische samenwerking bij het beheer van watercrassula

Twee jaar na het afgraven en herinrichten van landbouwgronden aan de rand van het natuurreservaat Huis ter Heide in Tilburg verscheen watercrassula in en rond een 1,2 ha grote gegraven plas. Deze zeer invasieve amfibische vetplant uit Nieuw-Zeeland gedijde bijzonder goed, zowel in het midden van het ven, op meer dan één meter diepte, als op de periodiek overstroomde oevers en aangrenzende natte gronden waar zich heide aan het ontwikkelen was.

De moeilijk te bestrijden soort staat bekend voor het vormen van dichte matten, zowel boven als onder water, waarin veel andere soorten geen kans meer maken, en een zeer efficiënte verspreiding naar de omgeving via water, mens en dier. Het verschijnen van de plant legde een hypotheek op het aanvankelijke succes van dit natuurherstelproject, en er werd gevreesd voor uitbreiding naar waardevolle vennen in de nabijheid.

Om dit te voorkomen werden onmiddellijk drastische maatregelen genomen: overstroomde delen werden drooggelegd om de toegang te verbeteren en de toplaag in het besmette gebied werd verwijderd. Daarbij werden diverse maatregelen genomen om onopzettelijke verspreiding van plantfragmenten te voorkomen. De diepste delen van het ven konden echter niet worden drooggepompt, waardoor crassula aanwezig bleef. Van hieruit verspreidde de soort zich opnieuw. Sindsdien zijn bijkomende maatregelen genomen: de oever is zorgvuldig afgedekt met zwarte

kunststoffolie, kleurstoffen zijn aan het water toegevoegd om de groei onder water te verhinderen, en aangespoelde fragmenten worden regelmatig verwijderd door vrijwilligers.

Bij deze eerste poging om in de Lage Landen een grootschalige besmetting van watercrassula te verhelpen is ook het INBO samen met de Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit en Natuurmonumenten actief. INBO monitort de verdere ontwikkeling van watercrassula en de impact van de maatregelen. De activiteiten kaderen in de veldproeven en demonstratieprojecten van RINSE en worden gefinancierd door het EU Interreg 2 Zeeën project.

Meer weten? www.rinse-europe.eu en www.natuurmonumenten.nl/huis-ter-heide

[Luc Denys](#)

[Jo Packet](#)

[Johan van Valkenburg](#)

[Terug](#)

Indicatoren als basis voor het reewildbeheer

Al jaren groeit het besef dat je onmogelijk kan schatten hoeveel reeën er in een gebied leven. Een beheer op basis van reewilddensiteiten draait daarom eigenlijk iedereen een rad voor ogen. Hoe kan een afschot van 30 % van een populatie worden berekend zonder dat het aantal reeën kan worden bepaald?

De oplossing wordt internationaal gezocht in het gebruik van 'indicatoren van ecologische veranderingen'. Met andere woorden, het opvolgen van een aantal parameters die je iets vertellen over de veranderingen in de toestand op het terrein, onder meer over de verhouding tussen het aantal reeën en de draagkracht (ecologisch en maatschappelijk) van een bepaald gebied.

In Frankrijk werden hiervoor al een kilometerindex, als indicator voor de veranderingen in reedensiteit, en een vraatindex, als maat voor druk op de vegetatie en bosverjonging, gevalideerd. Daarnaast zijn er een aantal indicatoren die de 'fitness' van de populatie weergeven zoals het aantal jongen per drachtige geit, het percentage drachtige geiten, de onderkaaklengte, het gewicht en de achtervoetlengte van de kitsen (dieren < 12 maanden).

Van 2005 tot 2010 werd de haalbaarheid van het gebruik van deze indicatoren door het INBO, samen met het Agentschap voor Natuur en Bos en 8 wildbeheereenheden getest. In 2011 en 2012 werden alle data verwerkt en vonden een aantal overlegmomenten plaats om de ervaringen te bundelen en de toepassing van de indicatoren te evalueren. Alle resultaten werden gebundeld in het rapport 'Driejarenafschotplan voor reewild'.

Duidelijk is dat, mits de nodige aandacht wordt besteed aan het nauwkeurig opmeten van de indicatoren, de fitnessindicatoren snel toegepast kunnen worden als basis voor het beheer, aangezien deze informatie nu al gecentraliseerd verzameld wordt via het verplichte meldingsformulier. De systematische toepassing van een vraatindex en kilometerindex zal echter heel wat meer inspanning vergen.

Meer lezen? Huysentruyt F. en Casaer J. (2012). Driejarenafschotplan voor reewild. Het gebruik van bio-indicatoren en jachtgegevens voor de toekenning van het afschot bij ree. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO.R.2012.63).

[Jim Casaer](#)

[Frank Huysentruyt](#)

[Terug](#)

Achteruitgang van planten en hun bestuivers vertraagd in Noordwest-Europa?

Bezorgdheid over de snelheid waarmee de biodiversiteit achteruitgaat, heeft recentelijk geleid tot allerlei publieke en politieke acties (meer leden bij natuurverenigingen, Europese en mondiale pogingen om het biodiversiteitsverlies te vertragen of stoppen tegen 2020, enzovoort). Over het

algemeen heerst de indruk dat dit soort initiatieven weinig succesvol waren, ook al bestaan er weinig concrete cijfers over.

In een poging om hierop een onderbouwd antwoord te geven, bekeek een grote groep onderzoekers in Ecology Letters daarom recente veranderingen in de soortensamenstelling en de verspreiding van planten en hun bestuivers (bijen, hommels en zweefvliegen) of bezoekers (dagvlinders) in drie Noordwest-Europese landen (Groot-Brittannië, Nederland en België). Hiervoor vergeleken ze vier perioden van telkens 20 jaar bestaande uit een vrij lange periode (1930-1990) met snelle veranderingen in landgebruik (bv. intensivering van de landbouw, toenemende industrialisering, verlies aan natuurlijke gebieden) met een meer recente periode (1990-2010) waarin een toenemend aantal natuurbehoudsacties opgezet werd (bv. Vogel- en Habitatrichtlijn, Biodiversiteitsstrategie 2010, .). Uit hun analyses bleek dat de grootste biodiversiteitsverliezen vóór 1990 plaatsvonden, en dat sinds 1990 de snelheid waarmee soorten verdwijnen of achteruitgegaan zijn, beduidend is afgenomen. Voor enkele groepen, zoals voor bijen in Groot-Brittannië en in Nederland is er recentelijk zelfs een kleine toename in het aantal soorten vastgesteld.

Een kanttekening die we hierbij moeten maken is dat Vlaanderen in de tweede helft van de vorige eeuw al zo soortenarm geworden was, dat het verlies aan soorten eigenlijk alleen maar kon vertragen. Deze resultaten tonen aan dat het behouden en zelfs het herstellen van de, weliswaar verarmde, actuele biodiversiteit wel degelijk mogelijk is. Voorwaarde is wel dat een verdere grootschalige intensivering van het landgebruik en het daarmee gepaard gaande verlies aan halfnatuurlijke biotopen gestopt worden.

Dirk Maes
Wouter Van Landuyt
Frank Van de Meutter

Terug

Nieuw boek rond dagvlinders

Sinds 'Dagvlinders in Vlaanderen: ecologie, verspreiding en behoud' (1999) werd er veel nieuwe kennis verzameld, zagen allerlei acties en beschermingsinitiatieven rond dagvlinders het licht en werden vooral heel veel nieuwe waarnemingen gedaan door vrijwilligers.

Al deze nieuwe informatie werd nu gebundeld in 'Dagvlinders in Vlaanderen. Nieuwe kennis voor betere actie'. Dit rijkelijk geïllustreerde boek vertaalt de nieuwste inzichten over de ecologie en het behoud van dagvlinders in mensentaal en maakt daarvoor vooral gebruik van de verschillende behoeften die dagvlinders van hun omgeving eisen (planten om eitjes op af te zetten, nectar, beschutting, opwarming enzovoort). We maken ook een balans op van de precaire toestand van dagvlinders en hun biotopen in Vlaanderen en daaruit blijkt duidelijk dat, alle inspanningen ten spijt, sommige soorten nog achteruit blijven boeren. Voor alle inheemse, uitgestorven én te verwachten dagvlindersoorten in Vlaanderen wordt ingegaan op de ecologie, de fenologie, de verspreiding, de toestand, de trend en de toekomstverwachtingen. Veel aandacht gaat ook naar het concreet vertalen van onderzoek naar en kennis over dagvlinders naar natuurbeheerders en beleidsmakers.

Aan het eind van het boek worden 36 concrete adviezen geformuleerd die moeten bijdragen tot het beschermen van dagvlinders in het bijzonder en de biodiversiteit in het algemeen tegen 2020. Het boek is ook een oproep aan het beleid en wil een houvast bieden aan beheerders van zowel bos- en natuurgebieden als van private gronden en openbare domeinen. Ons landschap kan op allerlei plaatsen nog veel beter ingericht worden voor dagvlinders. Inzetstukken in de tekst geven inspirerende voorbeelden over hoe op tal van plaatsen in Vlaanderen nu al aan dagvlinderonderzoek en -bescherming wordt gedaan.

Dirk Maes
Wouter Vanreusel
Hans Van Dyck

Maes D, Vanreusel W, Van Dyck H (2013). Dagvlinders in Vlaanderen. Nieuwe kennis voor betere actie. Uitgeverij LannooCampus. 542 pagina's. ISBN 978 94 014 0790 8. Prijs 39,99 euro.

Belgian Wildlife Disease Society organiseert Symposium

Dit jaar organiseert de Belgian Wildlife Disease Society (BWDS) haar 5e symposium. Thema van deze feesteditie (10-jarig bestaan BWDS) is "Spatial approach of wildlife diseases". De bedoeling is om een beter inzicht te verwerven in de ruimtelijke aspecten van de verspreiding van wildziekten. Hierbij gaat aandacht naar de interacties tussen de populatiedynamiek van wilde dieren, hun omgeving en de epidemiologie van de ziektes die ze verspreiden. Het effect van deze onderlinge relaties vraagt immers om een aangepaste strategie of specifiek management.

Verscheidende gerenommeerde binnen- en buitenlandse sprekers vullen het programma. De voordrachten gaan onder andere over de overdracht van ziekteverwekkers bij everzwijnen en dassen, vogelgriep, bosbeheermaatregelen en teken, vectormapping, het voorspellen van hantavirus uitbraken en het Schmallenbergvirus. Daarnaast is het symposium de ideale gelegenheid om contacten te leggen of vernieuwen met iedereen die in België met wildziekten bezig is.

Naast het voorziene programma bestaat er ook de mogelijkheid om een korte voordracht of poster te brengen rond wildziekten in de bredere context. De beste posters winnen een prijs voorzien. Traditioneel zal op het einde van het symposium de "BWDS Student Award" uitgereikt worden voor de beste thesis rond wildziekten.

Praktische info:

Datum: vrijdag 18 oktober 2013

Plaats: CODA/CERVA, Leuvensesteenweg 17, 3080 Tervuren

Erkend door de orde der dierenartsen als voortgezette opleiding (vier punten)

Voertaal symposium: Engels

www.bwds.be

Kristof Baert

Terug

Aanmelden of uitschrijven kan via mail naar nieuwsbrief@inbo.be.
Mits je de bron vermeldt, mag je delen uit de INBO Nieuwsbrief overnemen in andere publicaties. Graag een seintje naar koen.vanmuylem@inbo.be wanneer je dit doet.
Je kan de nieuwsbrief als pdf (met foto's) downloaden op www.inbo.be.